

מאמצי ברעם, חבר בוועדת הרקטור לבדיקת אספקטים של עבודת התיזה של תיאודור כ"ץ, יציאת הערבים מכפרים למרגלות הכרמל הדרומי ב-1948
(עבודת גמר, החוג להיסטוריה של המזרח"ת – אוניברסיטת חיפה, מרץ 1998)

למועצה ללמודים מתקדמים

תשובה עקרונית ובדיקת שני ראיונות לדוגמה כתשובה לפרופ' קייס פירו

1. תשובה עקרונית

ראשית, ברצוני להבהיר כי כל מסקנות הוועדה נגעו אך ורק לאותם חלקים בתיזה שאותם בחנו ואשר פורטו במדויק בדו"ח שהוגש. חלקים אלה שמשו כמדגם, ומדגם בלבד. אך כיוון שנמצאו במדגם בעיות שלדעתנו היו קשות, היה הדו"ח קשה. האם ממצאינו הם אופייניים לשאר העבודה? אין לנו יודעים.

לזכותו, פרופ' פירו נמנע מהתקפות אישיות על חברי הוועדה ואף ציין כי אינו מפקפק ביושר האינטלקטואלי של חברי הוועדה. כך נהג גם פרופ' אבנר גלעדי במכתבו ל"סגל פלוס". אבל רק שלא נמנעו גם מרמזים להטייה פוליטית כלפי סגל האוניברסיטה בכלל, רמזים שמקומם לא יכירם בדיון כמו זה. אם עמדות פוליטיות נחרצות המובעות בפרופיל הציבורי הגבוה ביותר הן אינדיקציה, הרי גם הם שניהם חשופים, כמו רבים מאתנו, להאשמות בהטייה פוליטית. התיזה, אף שיש לה השלכות פוליטיות, חובה שנדון אך ורק בהיבטים האקדמיים המובהקים שלה ומתוך גישה אקדמית, וחובה עלינו להעניק לקולגות את כל האשראי שאין הם מונעים ע"י מניעים פוליטיים.

עצם העובדה שיכולות להיות לעבודה השלכות פוליטיות או אישיות אסור שתכבול את ידי החוקר. עם זאת, כשתלמיד מביא בעבודה גילויים חשובים ביותר שעליהם לא ידענו כלל, או כמעט ולא כלום, או כשהוא עוסק בדיני-נפשות, ובודאי כששני הקריטריונים הללו נפגשים, חובה מיוחדת עלינו כמדריכים לשים לב לכל פרט. כץ עצמו הכיר בכך שהוא עוסק בדיני נפשות. בנסותו לשכנע את מחמוד אבו צלאח לספר לו את כל הידוע לו על טבח שעשו יהודים בערבים בטנטורה הוא אומר: "...אנחנו לא מדברים עכשיו בשביל לחפש מי אשם, להרוג אותו. יכול להיות שמישהו רוצה לעשות את זה, זו לא העבודה שלי..." [הדגשות שלי א.ב.]. האם דרושה עדות בהירה יותר לכך שהמראיין הבין היטב שהוא עוסק בדיני-נפשות? כהיסטוריונים חובתנו להתקרב לאמת

ככל הניתן, ללא פשרות, אפילו כרוך הדבר בהוצאת שם רע למן דהו, אלא שעלינו לעשות זאת בקפדנות ובמשמעת האקדמית הרבות ביותר. למיטב שיפוטי, על פי שני הראיונות שבדקתי אישית, לא כך פעל כ"ץ. במידה כזו או אחרת, כמוני סבורים גם חברי לוועדה על פי הראיונות שבדקו הם.

פרופ' פירו מאשים את הוועדה בחריגה מסמכות: טענה זו מכוונת לפסול את הוועדה וכך לחסל את ממצאיה. אלא שמבחינה עקרונית, הסמכות היחידה האמורה לקבוע האם היתה או לא היתה חריגה מסמכות היא זו שמינתה את הוועדה. ככל הידוע לי, הרקטור מעולם לא כיהה בוועדה על שחרגה מסמכות. כתב-המינוי יצא מטעמו, ולאחר שהחלה הוועדה בדיוניה נערכו עוד התייעצויות אחדות. גם כשקיבל את הטיוטה הסופית יכול היה להעיר לוועדה כי חרגה מסמכות ולא עשה כן. נראה שגישתו היא שאין המדובר בארבעה רובוטים שאתה מתכנת אותם מראש והם פועלים באופן אוטומטי או בשלט רחוק. דוגמה להאשמה בחריגה מסמכות (או כלשון פירו: "חריגה מכתב המינוי") היא טענתו המדהימה של פירו כי:

"הוועדה טוענת שהיא לא קבעה כל עמדה בשאלת קיומו או אי-קיומו של הרג המוני של בני טנטורה! אם הוועדה לא קבעה, פרוש הדבר שהיא קבלה על עצמה לקבוע כך או אחרת... עצם המשפט שנפתח ב-'לא קבעה', מוכיח שהסערה הציבורית סביב העבודה של מר כץ לא פסחה על שיקול הדעת של הוועדה וגרר אותה לחריגה ממכתב-המינוי".

משמע: ההחלטה שלא לקבוע עמדה אמנם תואמת את כתב המינוי, שלא הטיל על הוועדה לקבוע עמדה בעניין זה, אך היא מהווה גם חריגה מכתב המינוי. יותר מכך: העובדה שהוועדה הודיעה כי לא קבעה עמדה מוכיחה כי בעצם כן קבעה עמדה, ועמדה זו אף השפיעה על שקול דעתה האקדמי, או שמא לא הבנתי משהו? זהו מין פוסט-מודרניזם, או דה-קונסטרוקציוניזם שהיה מבלבל אפילו את הגורו הגדולים של הפוסט-מודרניזם, דרידה, היידן וייט, תומאס קוהן וריצ'ארד רורטי.

ההחלטה שלא לקבוע דעה בעניין הטבח נבעה מכך שלבד מפרופי נבו איש מאיתנו איננו מומחה לתקופה ולתחום הגיאוגרפי והפוליטי, וגם לא אנו ניהלנו את הראיונות המקוריים. ההודעה כי לא קבענו עמדה באה לענות על שאלה שנשאלתי אישית ע"י רבים, מה דעת הוועדה, "היה או לא היה". הוועדה התלבטה גם בשאלות נוספות שאינן בכתב המינוי.

הוכחה לכך שטענת ה"חריגה ממכתב-המינוי" נועדה להסיח את הדעת מן הבעיות האמיתיות של התיזה היא שפירו לא האשים את הוועדה בחריגה מסמכות בעניין רישומיו-שרבוטיו של כ"ץ. והרי לשיטתו, כל דבר שעשינו שלא על-פי כתב המינוי הוא בבחינת "חריגה מכתב המינוי", וכתב המינוי אינו מדבר כלל על רישומים, אלא רק על קלטות. אלא מאי? מסתבר שהסכמתנו לקבל גם את הרישומים, למרות שלא היתה כל אפשרות לוודא שהם אוטנטיים ב-100% -הסכמה זו פעלה כולה לטובתו של כ"ץ (ולטובת המדריך, פרופי פירו). ברישומים צו התבטאויות שאין להן זכר בקלטות, ושהן, למרבה התמיהה, אף הפוכות ומנוגדות לנאמר במפורש ובבהירות רבה בקלטות, או לרוח-הדברים בקלטות. בכל המקרים שקרה כדבר הזה, הרישומים סייעו לכ"ץ. על פי בקשתו של כ"ץ, ראש החוג, פרופ' גלעדי, הוא שפנה לוועדה כי תתחשב גם ברישומים-שרבוטים הללו, וכך עשינו. תמנהי, מדוע לא הואשמנו ב"חריגה מכתב המינוי" בעניין זה?.

פרופ' פירו טוען גם כי "הוועדה צמצמה את טווח עבודתה לבדיקת טיעוניו של עו"ד ארדינסט". גם פרופ' גלעדי מתלונן על כך. בדיקת טיעוניו של ארדינסט היתה החלטה טכנית מובהקת. אפשר לבקרה, אך לנו דרך זו נראתה סבירה: המטרה היתה לבדוק ביסודיות את המקומות בהם תקף ארדינסט את כ"ץ (ושבעקבות זאת הודה כ"ץ בשעתו בטעויות), ולאשש או להפריך את טענותיו של ארדינסט. כפי שאכן ארע, איששנו חלק מטענותיו והפרכנו חלק אחר. אני אישית אגב בחרתי להתעלם לחלוטין מטיעוניו של ארדינסט ולבחון אך ורק את הקלטות ואח"כ את רישומיו של כ"ץ - ולהשוותם לנאמר בתיזה. עד רגע זה אינני בטוח האם דרכי עדיפה על זו של שאר חברי לוועדה.

טענה נוספת של פירו היא כי עסקנו רק ב"מדגם קטן של ציטוטים". זוהי טענה מופרכת לחלוטין. בדקנו ראיונות שלמים, 12 מתוך 53 ראיונות שערך כ"ץ בסה"כ, שכללו 28% מכל המקומות שבהם נזכרו מעשי הרג כלשהם, וזה אינו מדגם קטן כלל. חשוב מזאת: די בשניים או שלשה מקרים חמורים של חוסר מקצועיות כדי לחייב לדרוש מן החניך רביזיה יסודית, ואין המדובר בציון מוטעה של מספר העמוד, למשל. שני הראיונות שיובאו בדו"ח האישי שלי שיימסר למועצת-הלימודים המתקדמים הם חלקי בבדיקה ואני מעיד שעברתי על הראיונות במלואם פעמים רבות. אין המדובר כלל

ב"ציטוטים" אלא בראיונות שלמים. טענתו הנוספת של פירו כי בדקנו "מלים ומשפטים וחלקי משפטים" היא סוריאליסטית בעליל: הראיונות בנויים הרי מ"מלים ומשפטים וחלקי משפטים": במקרים רבים המרואיין עונה על שאלותיו הארוכות (והמנחות) של כ"ץ במשפט אחד קצר מאד, אך גם בהיר מאד, או אפילו בשלוש מלים: "לא, לא, לא!". כ"ץ בחר להתעלם מ"מלים" כאלו, וממשפטים אחדים, אף שהם קריטיים לנושא הנידון. האם פירו דורש גם מן הוועדה לנהוג כך? אנו התייחסנו כמובן, ל"מלים" כאלו ול"משפטים", אך תוך ראיית השלמות. הסתבר לי שלאמיתו של דבר כ"ץ הוא שהשמיט ועיוות "מלים ומשפטים וחלקי משפטים" חשובים ביותר שנקלטו בבהירות בקלטת, וזאת הראינו, ואני מתעתד להראות זאת שוב ובאופן גרפי יותר בשיקלוט המצורף. גם הטענה שחברי הוועדה "לא האזינו היטב לקלטות" איננה נכונה. לדעתי פרופ' פירו לא האזין היטב. כמובן, להבדיל מפירו, המציג את עצמו ואת תלמידו כחסינים בפני טעות, אינני מעלה על דעתי שהוועדה או מי מחבריה חסינים בפני טעות, אך הקלטות עומדות היום לרשות כל הרוצה בכך, וישפוט כל אחד. אם יסתבר שטעיתי – אודה בכך מייד.

ואכן, כיום הקלטות זמינות לכל, ורק כך צריך להיות כשמדובר בעבודות מ"א ודוקטור במוסד אקדמי הראוי לשם זה. אך מהיסטוריון מקצועי כמו פירו צפיתי שיכלול את הפרטים הקריטיים בתיאור ההשתלשלות ההיסטורית של הפרשה. לצערי הוא התעלם בנוחיות (עמי 3-4) מעובדות בעניין זה שגילוין שופך אור שונה מאד על בן-חסותו, ושהן מוכרות לו היטב. עוד בטרם החל המשפט נגד כ"ץ, אך לאחר שנשמעו באוניברסיטה ובתקשורת קולות המבקרים את התיזה שלו, וכמובן לאחר שהתיזה אושרה בציון הצנוע של 97%, פנתה ד"ר עמליה לבנוני, ראש ועדת המ"א, אל כ"ץ. היא בקשה כי יעמיד את הקלטות לרשות החוג וספריית-האוניברסיטה. כ"ץ השיב את פניה ריקם. כלומר: תלמיד מ"א שכבר אושרה לו התיזה מסרב להעמיד כמקובל את החומרים שהשתמש בהם לצורך התיזה, ושרק לו יש גישה אליהם, לרשות האוניברסיטה.

ברגע מסויים התרכך כ"ץ ואמר שאולי יסכים למסור את הקלטות אך הוא ידרוש עבורן כסף רב, והסברו לדר' לבנוני: "עלי לדאוג לעתידי". אח"כ אמר לה שאולי הקלטות תגענה בכלל לאוניברסיטת ביר זית. כשפנה אליו הרקטור הקודם, פרופי גד גילבר, כי ימסור את הקלטות לספרייה, השיב גם את פניו ריקם. אכן, תלמיד

לדוגמא. מדוע סרב כ"ץ למסור את הקלטות? על כל הפרשה הזאת עובר פירו בסקירה ההיסטורית שלו בשתיקה! אינני יודע כיצד הייתי נוהג אילו ידעתי עובדות אלה בשעה שנבחרתי ע"י החוג, ואח"כ מוניתי ע"י הרקטור כחבר בוועדת הבדיקה. ייתכן שהייתי מסרב לבחירה ולמינוי, והייתי מציע להוציא את מורי- החוג כליל מתהליך הבדיקה. אך הדבר נודע לי זמן רב לאחר שהוועדה הגישה כבר את חוות-דעתה, וזאת בשיחה אקראית עם ד"ר לבנוני.

ולבסוף, מלים אחדות על העבודה שזכינו לה מפרי-עטו של פרופ' פירו על התיאוריה של כתיבת היסטוריה אוראלית. אני אסיר תודה לו על שהשקיע מזמנו היקר בהשכלתי ובהשכלת הסגל האקדמי כולו. הבעיה היא שאין עסקינן בתיאוריה, אוראלית או אחרת, כי אם ביסוד היסודות וקודש הקדשים של הדיסציפלינה ההיסטורית: דיוק, אמינות, הימנעות מעיוות והעלמה של טקסט מפורש שמאד רלבנטי ללב הנושא בו עוסק/ת ההיסטוריון/ית. נכון שיש כללים שונים במקצת (ורק במקצת), בכתיבת היסטוריה אוראלית בהשוואה לעבודה ממסכים כתובים, אך העיקרון בתשתית זהה: אמינות, מסירה נאמנה של מה ששמעת/קראת לפני שנפנים לפרשנות וניתוח. למשל: כאשר מרואיין ערבי אומר "אני לא ראיתי [הרג או רצח] בעין שלי", וחוזר על כך לאורך הראיון באופנים שונים, או כאשר מרואיין יהודי אומר מספר פעמים שלא היה טבח מאורגן או ניסיון לטבח מאורגן, מותר לפקפק באמינות דבריהם, אף שחובה להסביר מדוע, אך יש קודם לכן למסור בנאמנות את דבריהם, ולא כך עשה כ"ץ. והיה ונתקלת בסתירה פנימית: תאר/י אותה ודון/י בה, במקום לטאטא אל מתחת לשטיח. בין זה לבין תיאוריה של היסטוריה אוראלית אין ולא כלום. השימוש שעושה פרופ' פירו בתיאוריה של ההיסטוריה האוראלית נועד להכות בסנוורים את קוראיו ולמנוע מהם להבחין בהפרת העיקרון הבסיסי ביותר של כתיבה היסטורית: משמעת אקדמית. זאת אנסה להראות בעת הדיון הפרטני בשתי ההקלטות שאני אישית האזנתי להן.

בשם התיאוריה מגן פירו, למשל, על הלגיטימיות של תמצות ואינטרפרטציה. אכן, לית מן דפליג שלעתים קרובות נדרש תמצות של ראיון או חלקי ראיון. אך על התמצית להיות נאמנה לראיון, לא לסלף את דברי המרואיין, כפי שעשה כ"ץ. גם אינטרפרטציה חיונית, אך מי שחושב ש"המרחב הלגיטימי הגדול [כמה גדול?]" של

אינטרפרטציה", כהגדרת פירו, כולל רשיון להעלמה של טקסט מפורש וקריטי המופיע בבהירות בראיון, טועה.

ועוד: תגליתו של פירו כי, על פי התיאוריה, יש לכבד את "תהליך ההיזכרות", האפייני כל כך לראיונות, אין בה פגם. עם זאת כיבוד כזה אסור שפירושו יהיה הטעיית הקורא לגבי תוכן "ההיזכרות", או העלמת העובדה שהמראיין, בחוצפתו, מסרב "להזכר", וכך עשה כ"ץ. גם שיבוץ תמציות ופרפראזות והצגתן כציטוטים מילוליים של דברי המראיין זוהי פרקטיקה חדשה בכתיבת עבודה היסטורית. אף שזהו עניין טכני ביותר, אסור בשום פנים להתייחס אליו בסלחנות. באחת: לא בתיאוריה עסקינן, אלא במשמעת אקדמית בסיסית ביותר, ובכך למיטב שיפוטי כשל מר כ"ץ בשני הראיונות שבדקתי אישית כמדגם. ראיונות אלה הם חומר חשוב וחדש, ויש בהם (ונראה שגם באחרים), הבטחה לתיזה חדשנית ורבת ערך. עם זאת, הטיפול בהם בתיזה של כ"ץ הוא בברור מתחת לסטנדרטים המקובלים בחוגנו.

2. השוואה ביקורתית לשם דוגמא בין שני ראיונות מוקלטים לבין הנוסח

המובא בשם שני המראיינים בתיזה המ"א הנ"ל

להשלמת ההשוואה יובא גם נוסח הרישומים שלטענתו רשם כץ בזמן הראיונות

הכוונה: להדגים את שיטות – עבודתו של כץ: א. שיטת עריכת הראיון (בעיקר: אופן הצגת השאלות).

ב. אמינות הציטוטים: האם יש מקרים של עיוות טקסט, השמטת טקסט רלבנטי וחשוב שהופיע בקלטות, שיבוץ טקסט שאינו מופיע בקלטות וכיו"ב, כל זאת דרך שני ראיונות מני רבים.

ישפוט הקורא האם שיטות-העבודה של כ"ץ כפי שהן עולות משני המדגמים עונות על הקריטריונים המקובלים באוניברסיטה שלנו בכלל ובחוג להיסטוריה של המזרח"ת בפרט.

מילון סימנים:

- שטף הדיבור מנותק לפתע במקור, בשל "התפרצות פנימה" של מישהו.
[] הערות שלי, כולל תמצות שלי של דברי המראיינים או המראיינים או השלמת מילה שחסרה לדעתי

קו מדגיש: תוספת שלי הבאה מתחת למלים או משפטים חשובים במיוחד לדעתי.

סימני הפיסוק הם הפרשנות שלי על פי מיטב שיפוטי

2א. ראיון מוקלט של כ"ץ עם מחמוד אבו צלאח אבו נאאף (אז: אבו נאיף) שקלוט ע"י א.

ברעם אוקטובר 2001

כץ: [שמך] מחמוד אבו צלאח, אה, ואתה היית אז [באביב 1948] בן 17 ?

אבו צלאח: כן

כץ: אז אתה יליד משהו כמו 31 [19]

אבו צלאח: [אלף תשע מאות] שלושים ואחת

כץ: ככה, אתה באמת היית כבר גבר גדול, יעני

אבו צלאח: אני אומר לך, הייתי בבית הסוהר תשעה חדשים, הייתי בבית הסוהר! [להבדיל

מילדי-טנטורה הצעירים יותר והנשים שנשלחו לפרידיס ולמקומות אחרים ולא הוחזקו

במחנות-שבויים].

כץ: כשבשמונה [בבוקר] לאחר ליל-הקרב וכיבוש טנטורה נגמרה האש, מה קרה? מה עשו

היהודים? איך הם התנהגו, מה הם עשו? מה עשו איתכם?

אבו צלאח: לא כדאי לדבר [אומר זאת פעם אחת בלבד ואין כל הפסקה בהקלטה במקום זה

].

כץ: לא, לא! זה כדאי מאד! אני אגיד לך למה: אנחנו מדברים עכשיו לא בשביל לחפש את

מישהו להאשים אותו. הרוב כבר מתו, מי שלא מת עוד מעט ימות.

אבו צלאח: לא! יש מישהו! [שעודנו חי]

כץ: מה, שחי?!

אבו צלאח: כן!

כץ: חי? חי! אבל מה שאני אומר: אנחנו לא מדברים עכשיו בשביל לחפש מי אשם [כדי]

להרוג אותו. יכול להיות שמישהו רוצה לעשות את זה, זה לא עבודה שלי. [הערת הבודק:

כ"ץ מודע אם כן לכך שהוא עוסק בדיני נפשות.] אני מחפש דבר אחד. אני אומר: היתה

מלחמה, ובמלחמה היו כל מיני דברים שאסור שיקרו במלחמה. עכשיו, לצערנו הרב,

אני מדבר עכשיו בתור סטודנט – המלחמות באזור הזה שלנו עוד לא נגמרו. אנחנו רוצים

אנחנו רוצים שממה שקרה, מהדברים –באוניברסיטה אבל גם בתור יהודי שחי בארץ הזאת
הלא טובים שקרו שכולם יראו

אבו צלאח: כן !

כץ: למה ? כי מלחמה, אעוד' באללה, זה כבר לא טוב, אבל גם בתוך מלחמה צריך גם לדעת
איך להלחם.

אבו צלאח: כן !

כץ: לא יכול להיות בן אדם מרים ידיים, נכנע, יעני, אחרי שהוא גומר להרים ידיים מכניסים לו
כדור בראש . זה לא התנהגות ואסור שדבר כזה יהיה ועוד יותר אסור שדבר כזה יושתק ולא
ידובר על זה. זה הכי גרוע!

למה ? אז כל מי שהיה שם וכאילו השתתף, או הבן שלו, אומר: אנחנו היינו במלחמה, ניצחנו,
כל איש תמאם [הכל בסדר], אבל לא כל איש תמאם ! יש דברים שהם לא בסדר אז
מוכרחים לדעת אותם כדי ללמוד שחס וחלילה לא יקרה עוד הפעם דבר כזה ולדעת שהיום
מי אנחנו ? –כשאנו באים בטענות אל רומניה [?] , באים בטענות אל בולגריה [?] אנחנו
צדיקים אנחנו ? גמורים ? אם לא נדע את הדברים האלה אז ילדים שלי שגדלים היום בארץ
הזו והם לא מכירים [אלא את] מה שכתוב

אבו צלאח: נכון !

כץ : אז הם יגידו : אנחנו [עשינו] משהו ? הרגנו ? תמיד היינו נט'יף כמו סבון נקי!

אבו צלאח: כן

כץ: ואסור שזה יקרה ! יהיה ! זה לא פיר, זה לא הגון, זה לא טוב כי זה לא אמיתי ! אנחנו
צריכים ללמוד את הדברים כמו שהם קרו. עכשיו אני לא בא לדבר, איך אומרים, מי בסדר מי
לא בסדר. עזוב את זה עכשיו. יעני: הערבים לא בסדר, היהודים לא בסדר. אללה לא
[בסדר?], זה לא מעניין. קודם כל צריך לדעת מה היה, זה הכי חשוב!

אבו צלאח: כן!

כץ: ולכן השאלה: אחרי שמונה בבוקר כשקרה מה שקרה, מה התרחש הלאה ?

אבו צלאח: אני לא, לא יכול להגיד [מילה אחת לא ברורה]

כץ: מה זאת אומרת ?

אבו צלאח: [בטון בטוח] למה, אם בא מישהו אמר לי שהרגו שמה חמש או הרגו שמה

עשר, אני לא ראיתי בעין שלי !

כץ: לא, מה שאתה זוכר !

אבו צלאח: אני לא יכול להגיד שאתה הרגת עשר, חמש עשרה, שלוש עשרה, לא !

כץ: לא, זה אתה לא צריך, מה שאתה צריך זה –

אבו צלאח: [מתעלם מקריאת –הביניים של כ"ץ וממשיך ברציפות] אבל אני אגיד לך רק

דבר אחד [שידוע לי בוודאות ?] , דוד שלי, דוד שלי הוא היה בן כמעט ששים

*** דילוג מתודי: תמצית במקום נוסח מילולי ***

[כאן בא תאור קשה ביותר וברור מאד של רצח שבוי ששמע אבו צלאח מפי דודו כשישבו עם שאר הגברים בבית הסוהר [מחנה שבויים] לאחר שפוננו מן הכפר. אבו צלאח מדגיש שגם את התאור הקשה הזה, שלגבי אמיתותו אין לו שום ספק, שמע מפי הדוד ולא היה עד ראייה למה שארע. בנו של הדוד נלחם במשך הלילה נגד הכח היהודי ולאחר שהלחימה דעכה, אך טרם הסתיימה, חיפש ומצא הדוד את בנו ויחדיו נחבאו במערה עם רובה הצייד של הבן. תוך כדי החיפוש אחרי הבן נפצע האב בידו מכדור. כשהחיילים היהודים גילו אותם במערה נכנעו האב ובנו.

מילולית: "אז הרימו ידיים, אז זרקו את הנשק מה שהיה ביד של הילד. זה הוא, הזקן, הדוד שלי סיפר לי ככה, סיפר לכולם במחנה השבויים". שני החיילים היהודים 'חילקו' ביניהם את האב ובנו. אחד, "ווזוז" [אשכנזי], הרג את הבן. השני, תימני, חס על האב. כששמע התימני שההרוג הוא בנו של הדוד טיפל יפה באב ודאג לו, אך האב כבר נכנס למצב של הלם בשל אבדן בנו. האב מעולם לא התאושש. כ"ץ שואל האם אבו צלאח פגש את דודו מייד בשעות שלאחר הקרב, במקום-הריכוז של "כל האנשים", דהיינו האוכלוסייה שנכנעה, וזאת על חוף הים של טנטורה.]

*** סוף דילוג מתודי ***

אבו צלאח: לא ! הוא, אחרי שאנחנו היינו בבית סוהר כל אחד יושב, מדבר, מה ראה, מה

שמע, מה קרה, הוא [הדוד] היה מדבר מספר לכולם ככה אמר: התימני שמר אותו 'אבל

השני הרג את הבן שלי!'. ויצא לירדן, מירדן יצא לסוריה .

כץ: הדוד !

אבו צלאח: כן. הוא נפטר לפני חמש שנים והוא היה משוגע, כל הזמן בלי שכל.

כץ: יא זלמה כשבן אדם מסתכל בעיניים שלו רואה איך ש –

אבו צלאח: אני תאמין לי אני נשבע לך מה שהיו אומרים לנו המשפחה, אני מדבר עם הקרובים שלי בסוריה אני מדבר דרך הטלפון, הם מספרים ככה, הוא מת כבר [מבפנים] ככה, כל הזמן היה משוגע בלי שכל.

כץ: זה לא פלא, [דילוג על משפט של כץ].

אבו צלאח: והוא נשאר כל החיים בלי שכל, היה יוצא מהבית, ולא היה יודע לחזור.

מראיין ערבי אלמוני: אלסואל אלי בסאלו הו אנו האי אלי אסמעתו אנא – אנא מבקיתש, אבו

נביל הד'א בקא, בקא אבן סת סנין, בקא באית ענד דאר אל-שורא

[תירגום: "השאלה שהוא שואל זה על מה שאני שמעתי – אני אישית לא הייתי, אבו נביל

הזה היה, היה בן שש שנים, ישן אז אצל משפחת אל-שורא"].

אבו צלאח [קוטע את המראיין האלמוני]: אנו אבו נביל אלי הון, אח'וכ ? [תרגום: "מיהו אבו

נביל שאתה אומר שהוא כן [היה], אחיך ?]

המראיין האלמוני: אח'וי אא! אססה בקול אנה למא צפפו, למא אח'ד'וא אלנאס, סמעת מן

נאס כת'יר, אנא משופתש, למא אח'ד'וא אלנאס צפפוהן עלא אלבחר הנאכ מן הנאכ בדאו

יוקתולו, הד'א אלסואל אלי בסאל ענו, אנו קתלוא, יעני, ואחד ג'נדי מתטרף לחאלו

קתל, פש [משכלה ?], אמא אלקיאדה נפסהא קתלת אם מא קתלתש ? [תרגום: כן [הוא]

אחי. הוא אומר שכשהם סידרו, כשלקחו את האנשים, אני שמעתי על כך ממספר רב של

אנשים [אך] אני לא ראיתי, כשלקחו את האנשים סידרו אותם במסדר על [חוף] הים שמה

, משם התחילו

להרוג. זו היא השאלה שהוא [כ"ץ] שואל. שהם הרגו במובן שחייל אחד קיצוני [או לבדו,

מתטרף או מתפרק] הרג, בזה אין [עניין גדול ? בעיה ?] או שהפיקוד בעצמו [או שהמפקדים

בעצמם] הרגו או שמא הם לא הרגו ?" [הערת הבודק: המראיין האלמוני, גם הוא מערביי–

טנטורה, לוחץ את המרואיין ומנחה אותו ע"י הדגשת העובדה ששמע מאנשים רבים על כך שהיה טבח מסודר ושיטתי על החוף. כ"ץ איננו מנסה למנוע זאת].

אבו צלאח: [בהיסוס]: אלג'יש אלי בקא יוקתול [תרגום: הצבא [הוא] שהיה הורג] [אך אינו מאשש או מכחיש את הסיפור על הטבח השיטתי על החוף]. [ובקול בטוח]: אלקיאדה ?

אלקיאדה מאלהא ? [תרגום: הפיקוד ? [או: המפקדים ?] הפיקוד מה לו [ולכל זה?]] [ולעניין [? [

[הערת הבודק: כאן היה מקום שכ"ץ יתערב ויבדוק על-סמך מה אמר המרואיין שהצבא הרג, שהרי אותו המרואיין קבע קודם לכן פעמיים שלא ראה בעיניו דבר. כץ אינו עושה זאת, אולי מפני שהבין שגם זו עדות שמיעה, ושאבו צלאח מתכוון ב"צבא" ל"חיילים בודדים", דוגמת מה ששמע על רצח בן דודו לעיני דודו. העניין נשאר מעורפל].

[המרואיין ממשיך ברציפות לאחר שקבע שלמפקדה לא היה כל קשר לעניין :]

אבו צלאח: אנא סבעה בקרבולי, סבע שבאב ראחוא! סבעה ! [תרגום: אני [אישית] שבעה, קרובים שלי, שבעה צעירים הלכו ! שבעה! [הערת הבודק: המרואיין משתמש בבטוי נייטרלי: "הלכו", לא "נרצחו", או כל בטוי המעיד שחוסלו לאחר הקרב]]

אבו צלאח: ממשיך [עובר לעברית]: שבע מהמשפחה שלי, אף אחד לא נשוי [עדיין] , מעשרים לעשרים ושבע גיל, מעשרים ושתיים עד עשרים ושבע.

כץ: [הערת הבודק: כץ מנסה לבדוק, או להנחות את המרואיין לאשר שקרובי המשפחה, הגברים הצעירים, נרצחו לאחר הקרב] אלה שבחרו אותם גם כן, לקחו גם אותם !

אבו צלאח: [ממלמל] כן, היו בוחרים [הערת הבודק: הדברים נאמרים בטון מהוסס. נראה שהמרואיין נכנע ללחץ המראיין או שלא הבין בדיוק למה הכוונה, ראה להלן].

כץ: בערך כמה לקחו באותו הזמן [כדי להרוג אותם] ?

אבו צלאח: מהכפר ? [ברור שהמרואיין לא הבין את השאלה קודם]

כץ: לא ! בשביל , אלה שלקחו אותם בשביל להרוג אותם, [לקחום] הצידה, בערך כמה לקחו

?

אבו צלאח: [חוזר, בטון בטוח, לעמדת היסוד שלו] אני לא יודע, אני לא יודע, אני לא יכול

להגיד לך, אני לא – [ראיתי?]

[מופסק ע"י המראיין האלמוני באמצע המשפט]

מראיין ערבי אלמוני: אף אחד לא יודע בדיוק

אבו צלאח: אני לא זוכר. אבל מה "שהלך" בכפר [אנשים שנהרגו בקרב ושנרצחו לאחר

הקרב] משמונים עד תשעים.

כץ: שלקחו אותם [הצידה להרוג]!

אבו צלאח: כן, ש, ש, נהרגו

כץ: לא ! לא שנהרגו ! השאלה: אחרי הכניעה, אחרי שכבר הרימו ידיים

אבו צלאח: כן כן

[הערת הבודק: שוב יש אי הבנה מוחלטת בין השואל והמשיב]

כץ: אז לקחו 80–90 בחור הצידה, בחוץ

אבו צלאח: אני לא יודע

כץ: הצידה יעני [בשביל להרוג אותם]

אבו צלאח: [תופס כעת בברור מה השאלה] לא ! לא ! (בטון בטוח) אחרי שישבנו בבית

הסוהר ישבנו לזכור מי בא, מי הלך, מי חי, מי מת, ספרו כמעט 80–90. [אבו צלאח

מקפיד ואינו משתמש בבטויים כגון 'נרצח'].

*****דילוג מיתודי שני: תמצית*****

[כאן בא תאור בית הסוהר או מחנות – המעצר שבהם ישבו הגברים שנותרו בחיים, לדברי

אבו צלאח "כמעט 400", והפסקה בת 10 שניות בהקלטה. אח"כ באים דיבורים לא ברורים

כשאנשים אחדים מדברים בעת ובעונה אחת. אח"כ מדברים על שני בורות שבהם קברו

הרוגים ושוב ערבוביית-דיבורים בערבית, נזכרים שמות אחדים מן הגברים ההרוגים,

המדברים נזכרים במראה – הכפר ביום של אחר הקרב. השיחה מאד לא ממוקדת. אח"כ

שיחה בין כ"ץ למרואיין בלתי מזוהה].

מרואיין בלתי מזוהה: אני שואל אותך: איפה בית הקברות היום?

כ"ץ: או! גם זו שאלה!

[מתפתחת שיחה ומוסכם שעל גבי הקברים בנו את מגרש החנייה]

כ"ץ: אבל זה הכל בגלל שלא דיברו!

מראיין בלתי מזוהה: [אינו מסכים, אומר שדווקא כתבו בעיתונים]

[הפסקה 10 שניות בהקלטה והדיון נמשך באותו עניין: כמה נקברו לאחר הקרב בבורות. כ"ץ

מסכם:]

כ"ץ: 42 גברים ושלוש בחורות

מראיין בלתי מזוהה, אולי מחסן מראעני: [מספר בשלב קודם בשיחה שהיה בין חופרי-

הקברים]: עוד פעם עשו עוד בור קטן על יד זה, אמרו: יש עוד תשע במקום אחד בבניין,

בבית, היו במקלט [ושתי מילים לא ברורות] ואמרו [החיילים, לערבים שחפרו את הקברים]

'יש עוד', אמרו, [החופרים הערבים לחיילים היהודים]. אני יודע, היה שעה חמש ארבע]

אחה"צ], 'אין לנו כח [לחפור עוד]'

כץ: חמש אחה"צ ?

מראיין בלתי מזוהה (מראעני?): כן, אח"כ הלכנו הביתה. חזרו עוד [פעם] יום שני, לא

אני חזרתי, אנשים אחרים

כץ [למראיין הבלתי מזוהה]: אתה ראית גם יורים באנשים ?

מראיין בלתי מזוהה (מראעני?): לא, אני לא, זה היה נגיד היום היה, נכנסו בערב

לטנטורה, או בלילה [הצבא היהודי], לא מחר הלכנו, [הגענו לכפר] עוד יום !

מראיין לא מזוהה: מחרתיים !?

כץ: יעני [הגעת] יומיים אחרי [הקרב] ?

מראיין בלתי מזוהה (מראעני?): אחרי זה [כלומר: כן, אחרי יומיים] אתה רואה יש כאן

אחד, שניים, שלוש שמה [גוויות] בחזית, זה מלחמה, אחד בבית, אחד בשדה

מראיין אלמוני: הוא לא היה בזמן ה -

מראיין בלתי מזוהה (מראעני?): אחד ברחוב

כץ: אתה הגעת אחרי יומיים.

מרואיין בלתי מזוהה (מראעני?): [קול של הסכמה ומספר מילים בלתי ברורות].
אותו מרואיין בלתי מזוהה (מראעני?): : לא היה קצין, כל האנשים במקום אחד, היה מישהו אחראי על זה, לא להרוג לא להרוג, להרוג להרוג, אבל מי שהיה רואה את ה-
[לא ברור למה בדיוק מכוונים הדברים: לשעות שלאחר הלחימה? לימים? לשלב הקבורה? הביטוי "לא להרוג לא להרוג, להרוג להרוג" נשמע באופן מאד לא ברור, אך זה מה שהצלחתי אני להפיק. אלא שמשפט זה נאמר ע"י אותו האיש שהעיד על עצמו שהגיע רק יומיים אחרי הקרב ועסק בקבורה יום אחד ולא חזר שוב לטנטורה אז. האם שמע זאת ממישהו? אין בדיקה נוספת]

[קטע קצר של אנשים אחדים מדברים יחדיו, לא ניתן להבין דבר]
כץ: בן כמה היית?
מרואיין בלתי מזוהה (מראעני?): : אולי שש עשרה, נגיד עכשיו אני בן שבעים, משהו כזה. היינו עובדים בזכרון, ביום הזה לא היתה עבודה ככה. בא מוטל זה, " ממעין" היה.
כץ: מוטל ?

מרואיין בלתי מזוהה (מראעני?): מוטל, כן, מזכרון, היה ב"מעין" עובד תמיד חבר [הקואופרטיב ?] יש לו בן, יש לו אוטו. אבל יעקב אפשטיין מזכרון היה לנו וזה לשמור אותנו, לדבר עם ה, זה,
כץ: יעקב אש [איזה ?]

מרואיין בלתי מזוהה (מראעני): אבישטיין [הכוונה לאפשטיין]
כץ: אבישטיין!
[כץ אינו מברר במה ומתי יעקב אפשטיין מזכרון שמר עליהם. כנראה משום שמדובר בשבועות שלאחר הקרב שכן המרואיין הבלתי מזוהה מסביר בהקשר זה שמזכרון שלחו אנשים לטנטורה לאסוף מזון ומצרכים שנותרו שם: חיטה, שעורה, אורז. כאן חוזרת שיחה לא ממוקדת ולאחריה כ"ץ חוזר אל אבו צלאח]
כ"ץ: אתה אומר שהיום מגרש החניה של דור זה בית הקברות

אבו צלאח: כן! שמה השאירו אולי שני דונם וגם בנו על זה. אתה יכול ללכת ולראות בעין

שלך! אני 15 שנה לא נכנסתי לטנטורה. הלב שלי כואב לי אני לא יכול להכנס!

כ"ץ: אלא מה?

אבו צלאח: שהילד שכנע אותי! [אמר לי:] 'אבא! בוא לכפר, אני צריך ללכת לעשות משהו

על יד הים'. [זו הסיבה] שאני הלכתי. וביקש אותי בן אדם כמוך, נכבד, אומר לי: 'איך אתה

זוכר משהו פה?' ישבנו שמה התחלתי לספר לו, אמר לי: 'איך אתה זוכר את זה מלפני 40

שנה?' אמרתי לו –

כץ: איך אפשר לשכוח?

אבו צלאח: אמרתי לו: אני לא אשכח את זה! אני –

כץ: [מתפרץ] אם תחיה 400 שנה אתה תשכח את זה?!

אבו צלאח: לא.

כץ: זה לא משהו ששוכחים בחיים!

אבו צלאח: כן. אמרתי לו: תשמע, אני נולדתי כאן ואבא שלי נולד וסבא שלי וסבא סבא שלי

נולד כאן ואני זוכר [הכל]: פה היינו עושים חתונות על יד הים, [3 – 4 מילים עמומות, לא

ברורות]

פה היינו עושים, פה בית הקברות, פה, שם, התחלתי לספר לו אמר: 'כל הכבוד שאתה זוכר'.

אמרתי לו: 'למה אני אשכח את זה? אני לא אשכח את זה –'

כץ: [מתפרץ] איך אפשר לשכוח?

אבו צלאח: אם בערב הייתי יושב עם המשפחה שלי, שבע, שמונה, עשר בחורים, ולמחרת

בשעה שמונה נעלמו! בני משפחה! שלוש בני-דוד של אבא שלי, ושלוש, ארבע, ארבעה בני-

דודה! סבעה, לפקדנאם [תרגום: 'שבעה, שכלנו אותם'. או: 'איבדנו אותם', וחוזר ואומר

בערבית שבבוקר לא היו עוד בין החיים. הבטוי 'פקדנאם' משמעותו נייטרלית, "איבדנו

אותם", "הם אבדו לנו", ללא התייחסות לשאלה כיצד. הביטוי "אלפקיד", ב-פ-רפוייה,

מקביל לבטוי העברי "הנפטר". "בשעה שמונה" משמע: לפי הגדרת כץ עצמו: עם שוך

הקרב, מה שאפשר להבינו כעדות לכך שבני הדודים נהרגו בקרב. כך אינו בודק עניין קריטי זה].

[כאן בא קטע מבולבל, אנשים אחדים מדברים יחד, מזכירים מסעדה, העזובה בכפר לאחר הכיבוש, בעלי-חיים מסתובבים ברחובות, לאן הועברו הנשים והילדים ע"י הצבא היהודי, בשעה שהגברים שנותרו בחיים הועברו למחנה שבויים. אין טענה של הריגת נשים מלבד שלוש נשים שנהרגו בשעת הקרב; נזכר דאוד אלחאג' ממשפחת המח'תאר. נשמעת המלה "קתלוא", "הרגו", אך ההקשר לא ברור, ומיד כ"ץ נפרד מהחבורה]

כץ: תודה! [פונה כנראה ללכת]

אבו צלאח: [נזכר לפתע מבלי שילחצו עליו או אף יפנו אליו] כשאני הייתי, נשארתי בבית הסוהר [מחנה השבויים], אני לא גמרתי [לספר] לך, מי הציל אותי מבית הסוהר?

כץ: מי?

אבו צלאח: שמואל קרניאלי, הקצין שהיה מפקד פה בסביבה

כץ: שמואל קרניאלי?

אבו צלאח: כן! ז"ל, מת, הוא בא למחנה [שבויים] ולקח אותי מהמחנה

כץ: ובגלל זה אתה נשארתי פה בעצם

אבו צלאח: כן

כץ: אם לא, אז אתה היית הולך, יחד עם כולם [מעבר לגבול]

אבו צלאח: סליחה [מתכוון כנראה שהיה נשאר בארץ, עם אמו], אמא שלי נשארה כאן]

[בפרידיס] אצל ההורים שלה, ושאח קטן ממני היה עובד אצל יהודה [משהו לא ברור]

והכירו אחד את השני ואמר לו [אבא שלי] לקרניאלי: תעשה טובה, שמוליק, לך למחנה]

[השבויים] תבקש מהמנהל שמה

כץ: הוא [אביר] ידע שאתה שם

אבו צלאח: כן, ובא [קרניאלי] ומילא טפסים והגיש אותם למנהל המחנה שמה, ולקח כמה

זמן ואז ואח"כ סוף סוף בא [קרניאלי] ולקח אותי. אני הייתי עובד ב, הוא זיכרוני [מילים

לא ברורות] הוא לקח אותי ונשארתי אצלו [מלים לא ברורות] יש לו כרמים עבדתי אצלו כמעט שש שנים, אצל שמוליק דווקא.

[מכאן עוברת השיחה למצב בזכרון יעקב דאז, ליציאה מבית הסוהר של אבו צלאח ב- 27 בינואר 1949, לתאריך המדויק של נפילת טנטורה שאינו ידוע לכ"ץ (22 במאי 1948), ולצורך למצוא את אחיו הגדול של אבו צלאח על מנת לראיינו]

*****סוף ראיון עם מחמוד אבו צלאח אבו נאיף*****

2ב. רישומיו-שרבוטיו של כ"ץ לגבי הראיון עם [מחמוד אבו צלאח] אבו נאיף

לפי טענתו – נעשו ממש בזמן הראיון. השרבוטים התקבלו ע"י הוועדה על-פי בקשתו של ראש החוג, פרופ' אבנר גלעדי, אף שאינם נזכרים בכתב-המינוי של הרקטור. מחוסר-אפשרות לקבוע את אמינותם החליטה הוועדה לקבלם כאוטנטיים.

[דף ראשון]

לא ראה בעיניו רצח לאחר הכניעה אבל כן אמר שבמזל הגיעו אמנם באיחור אנשי זכרון ומ[עין] צבי ומנעו המשך הטבח.

[הערות:

1. המשפט מופיע ברצף, אך בהקלטה אין כל הפסקה במקום זה ואין שום רמז לכך שהמלים: מ- "במזל הגיעו" ועד- "המשך הטבח" נאמרו, או שנאמר משהו דומה. לא ברור גם מדוע כתב כץ "המשך הטבח", שהרי המרואיין קבע שלא ראה בעיניו רצח.

2. כ"ץ אינו מכניס כלל לתיזה את "לא ראה בעיניו רצח לאחר הכניעה" וכך נוצר הרושם שכל תיאורי-הרצח המובאים בתיזה בשם אבו צלאח אבו נאיף (מלבד רצח בן-הדוד לעיני אביו) הם

עדות ראיה. א. ב.]

מ. צבי – אריה

זכרון – יעקב המוכתר

ג. עדה - שמשון

יעקב-מוכתר זכרון הגיע כשלוש שעות אחרי הכיבוש. בין 14 ל-15 זזו מהכפר לבתי הכלא השונים, קודם כל לזכרון לשלשה ימים. כשבאו לעלות על האוטובוסים ראו ערמות של גופות שנאספו ע"י אנשי הכפר 8:00 בבוקר כשנכנעו ועד 14:00 כשעלו על המכוניות שמעו כל הזמן יריות.

3 אחים של בן דודו אספו גופות ותוך כך ירו בהם בדם קר וכן הרגו גם רביעי[.].**[הערה: אין זכר למשפט כזה בהקלטה והוא מנוגד גם לדברים שאכן נקלטו. א.ב.]** גם דוד אחר שלו בנו נורה לעיניו ע"י חייל בדם קר. **[תואם את ההקלטה. א.ב.]** ירו בדם קר באנשים ברחוב. **[שוב: אין זכר למשפט כזה בהקלטה והוא מנוגד לדברים שאכן נקלטו. א.ב.]**

שרבוט-כ"ץ-דף שני

מראעני מוחסיין: [שם המשפחה מתועתק כאן באופן שגוי אך מופיע נכון בתיזה] היה בערך בן 17 בקבר אחים אחד הכניסו כ- 40–50 חללים.

42 גברים 3 בחורות ועוד בור 9 גברים כל זה ב- 17:00 אחה"צ יומיים אחרי. יליד [1931?]
בית הקברות הזמני הזה – נעשה עליו היום מגרש-החנייה של דור.

מוטל מזכרון יש לו בן שמן

יעקב אבישטיין אבו יוסף מוכתר זכרון

אספו את כל האוכל

[חוזר אל אבו צלאח אבו נאיף]

בני משפחתו של אבו נאיף נהרגו בעיניו **[גם למשפט כזה אין זכר בהקלטה והוא מנוגד לדברים מפורשים שאכן הוקלטו. א.ב.]** את התינוקות והילדים והבחורות לקחו לפרדיס ואחרי שבוע שבועיים הועברו לטול כרם

בעצם אבו נאיף ניצל הודות להיכרות אישית ע"י שמואל קרניאלי מזכרון, בנו של יהודה קרניאלי **[הערה: לפי דבריו המוקלטים בבהירות אבו נאיף ניצל ע"י קרניאלי מבית הסהר, לא ממוות. בתיזה של כ"ץ הצלת אבו נאיף מופיעה בצמוד ובהקשר של הצלת חופרי-הקברים הערבים ממוות ברגע האחרון, ובשום פנים אי אפשר להבין זאת אלא כהמשך רצוף: גם אבו נאיף ניצל בנס ברגע האחרון ממוות, לא מבית סהר, אלא שאותו הציל קרניאלי ולא אפשטיין, כמו את השאר. נא לראות בהמשך. א.ב.]**

22.5 כיבוש טנטורה (יום ב'?) שבוע אחרי פינוי הבריטים.

סוף שרבוט

הערות המדפיס (א. ברעם): גם אם כל שמופיע בשני עמודי השרבוט הללו אכן נאמר בראיון, הרבה מהמופיע כאן מנוגד בתכלית לדברי אבו צלאח אבו נאיף שנקלטו בקלטת בבהירות. כ"ץ חייב היה לדון בניגודים הללו. הוא לא עשה זאת, אף שעשה זאת פעמים רבות כשדן בסתירות בתחומים שאינם נוגעים להרג או לטבח. **יותר מזאת: לתיזה הוכנסו אך ורק הדיווחים המחזקים את גרסת הטבח, ונעדרים ממנה כל בטויי אי הוודאות של המרואיין.** כמו כן, אם אנו מקבלים את השרבוט כאוטנטי, ואם כ"ץ הסתמך גם עליו בכתיבתו, כפי שהסביר לוועדה, אי אפשר להבין מדוע השמיט את המשפט החשוב ביותר והפותח את כל שרבוט-הראיון: **"לא ראה בעיניו רצח לאחר הכניעה"**. כפי שהיה גם על המומחה להיסטוריה אוראלית, פרופ' פירו, לדעת, ההבחנה בין עדות ראייה לעדות שמיעה היא קריטית בכתיבת היסטוריה אוראלית, או כל היסטוריה אחרת.

ג. גירסת כ"ץ לדברי מחמוד אבו צלאח אבו נאיף (עמ' 121 אצל כ"ץ בתיזה)
בליווי הערות ברעם [בסוגריים מרובעים, וקווי הדגשה]

"לא כדאי לדבר!" חזר ואמר מחמוד אבו-צלאח, הוא אבו-נאיף מספר פעמים בתחילת השיחה, ובזה ניסה לסיים את העניין, מבלי להיכנס לעובי הקורה. [הערת הבודק: "לא כדאי לדבר" נאמר רק פעם אחת, בפתיחה. אח"כ מסכים המרואיין לדבר בלי שום התנגדות ומגלה עקביות רבה.]

אבו-נאיף היה בן כ- 17 שנים בתקופת המאורעות הללו, בטנטורה, ב- 1948. גם הוא זוכר את הופעתם של יעקב אל-מח'תאר מזכרון-יעקב וחבריו בזירת ההרג, כ- 3 שעות לאחר כניעת הלוחמים, ואכן, גם לדבריו "מזל גדול שהם הופיעו, שאם לא כן יכלו החיילים להמשיך להרוג ולהרוג בין האנשים, בלי סוף." כפי שתיאר זאת אבו-פהמי. לדברי אבו-נאיף כל שעות לפני הצהרים נשמעו יריות בכפר, על אף שהלחימה פסקה כבר בבוקר. [הערת הבודק: אין זכר לכל התיאור והציטוט הזה בהקלטה: אפילו לא רמז קל שבקלים. אין שום אזכור של יעקב המח'תאר. גם הסגנון בקטע המצוטט בשום פנים אינו סגנונו של אבו צלאח. זוהי

העברית המשובחת של כ"ץ עצמו. בהקלטה מופיעה גם פעמים אחדות הקביעה שהמרואין לא ראה דבר במו-עיניו ושאינו יודע כמה נהרגו בזמן הקרב או לאחר הקרב, אלא רק כמה נהרגו בסה"כ]

לשאלה האם ראה או יודע משהו באופן אישי, ניסה אבו-נאיף להתחמק, [כ"ץ מתעלם לחלוטין מדברי אבו צלאח: "אני לא ראיתי בעין שלי", הנאמרים גם בניסוחים נוספים ובעקביות מרשימה. במקום זאת, הוא מגדיר אותם, מבלי לדווח עליהם במפורש, כ"ניסה...להתחמק"] אך בסופו של דבר התרצה וסיפר על בני משפחתו שמצאו את מותם באותו היום, וכך סיפר אבו-נאיף:

"ממה שהספקתי לשמוע כשעברנו בין בתי הכלא השונים - בזכרון - יעקב, איזה שלושה ימים, באם-ח'אלד (כיום - נתניה) היינו שלושה-עשר יום ואז ברחו איזה חמישה או שישה מאיתנו והחליטו לפזר אותנו לעתלית, לג'ליל (כיום אזור התעשייה של רעננה) ולעוד מקומות] - נהרגו ונרצחו באותו היום [סותר את טקסט ההקלטה: 'נרצחו' כלל אינו מופיע, רק "מה ש'הלך' בכפר"] כ- 80 או 90 איש... ואולי גם יותר [3 מילים אלו לא נאמרו] רק מבני משפחתי נרצחו מחוץ לקרב, באותו יום, שבעה אנשים צעירים בגילאים שבין 20 ל- 27 ... [סותר את ההקלטה: אבו צלאח מציין שבשעה 8 בבוקר, כלומר: כשהקרב הסתיים, הם כבר לא היו בין החיים, ואינו מדבר כלל על רצח. לשונו נייטרלית: "הלכו", "איבדנו אותם" (ראחוא, פקדנאהם)]. למשל [סותר את ההקלטה: הביטוי 'למשל' אינו מופיע אצל המרואין במקום זה, וההקלטה רצופה ובהירה, ומקרה הדוד ובן-הדוד מתואר כיחידי שעליו הוא יודע בוודאות] באותו היום של הקרב על טנטורה, משנסתיים הקרב, יצא דודי, כבן שישים שנה ומעלה, לחפש את בנו, שהיה בשמירה מטעם כוחות ההגנה המקומיים, באחד מקצווי הכפר. הדוד, אשר לא היה חמוש, נפצע בידו תוך כדי החיפוש אחר בנו, שהיה מצויד ברובה ציד.

לאחר זמן מה מצא הדוד את בנו במערה, ע"י בית הספר, בכניסה לכפר ושניהם התחבאו באחת המערות שבמבואות הכפר... לאחר מכן הגיעו החיילים היהודיים, שחיפשו אחר תושבים שהסתתרו בכל פינות הכפר ומצאו גם אותם בסופו של דבר, והם כמובן, נכנעו להם ללא כל התנגדות. לאחר דין ודברים קצר "הופקדו" הדוד ובנו בידי שניים מן החיילים; האחד - תימני והשני - 'ווזוז' (אשכנזי), אחד לכל אחד, ונאמר להם שיעשו בהם כל אחד כפי העולה על רוחו... [בעייה מיתודית: קטע זה מופיע כציטוט, אך זוהי פרפראזה בלשונו המובהקת של כ"ץ. התוכן תואם את הראיון].

ואמנם אבו-נאיף הסביר, שתוך זמן קצר ירה ה"אשכנזי" בבנו של הדוד והרג אותו במקום. ה"תימני", לעומתו, דווקא נהג בדוד בהתחשבות רבה ועוד יותר משנודע לו שההרוג היה

בנו... הוא טיפל בזרועו הפצועה, כיבד אותו בסיגריה ושוקולד ואף שאל אותו במה עוד יוכל לעזור לו... לאחר מכן הוא לקח אותו אל הריכוז הגדול של שאר אנשי הכפר על שפת הים וצירפו אל כל השאר. [תאור זה נאמן ותואם את הראיון]

בהמשך, הדוד סיפר על כך לבני המשפחה ולאנשי הכפר וחזר שוב ושוב על סיפור המעשה, אך שוב לא מצא מנוח לנפשו. הוא יצא עם האחרים שגורשו אח"כ לירדן ושם 'התגלגל' לסוריה אך חייו שוב לא היו חיים. הוא איבד את טעם החיים ואת צלילות דעתו ומת לפני מספר שנים, מבלי שהתאושש מאסונו. [תואם את הראיון]

והוסיף עוד אבו –נאיף: "חוץ מן המקרה הזה היו לי עוד שלושה בני דודים שהיו אוספים את הגופות של ההרוגים ובזמן שעשו זאת ירו בהם והרגו אותם, ואח"כ ירו גם בעוד בן דוד אחד וגם היו שניים אחרים בני המשפחה שלי שנהרגו באותו היום בכפר ... אלה הם בוודאות מקרים שאני יודע עליהם אישית, כי המדובר בבני משפחתי והיכרתי אותם אישית וידעתי וגם ראיתי, חלקית מה שקרה להם. [סותר את ההקלטה: הדברים שבקטע זה אינם מופיעים אפילו ברמז בקלטת ונוגדים לחלוטין את דברי אבו צלאח אבו נאיף שאין הוא יודע ולא ראה בעיניו, 'חלקית' או בשלמות, מישהו שנהרג, וכמה נהרגו לאחר הקרב. אבו צלאח מתעקש על כך מספר פעמים, לא פעם אחת, ואינו נכנע למאמציהם של כ"ץ ומלווהו, בן-טנטורה גם הוא, לכפות עליו "להזכר". חמור מזאת: הרי אמר שב 8 בבוקר היו בני-דודיו מתים, ובכך התייחס לקביעתו של כ"ץ בראשית הראיון ושעמה הסכים, כי הקרב הסתיים ב-8 בבוקר. משמע: מלבד בן הדוד שנרצח לעיני אביו, ושאוּלֵי אף הוא נרצח כשעדיין היו חילופי יריות, כ"ץ היה חייב לפחות לציין את האפשרות שבני הדודים נהרגו בעת הקרב. לכל אורך הראיון אין אבו צלאח אבו נאיף משתמש במלה "נרצחו", בעברית או בערבית, אלא מתבטא בעקביות בנוסח "הלכו", "איבדנום" בהקשר של בני-דודיו. את התמיכה היחידה לכל הקטע הזה שבתזיה מספקים רישומי-שרבוטי כ"ץ, אלא שכ"ץ התעלם בתזיה מכל זכר לדברים המנוגדים שאמר המרואיין ושהוקלטו בברור: (למשל: "אם בא מישהו אמר לי שהרגו שם חמש, או ... עשר, אני לא ראיתי בעין שלי"), או שנהרגו עד 8 בבוקר, וכו'. כך לא היה כל צורך לדון בסתירות כלשהן: "לא ראיתי", מול "כן ראיתי". ואכן: אין בתזיה כל דיון כזה. רק כשהוועדה תבעה הסבר הואיל כ"ץ להציע הסבר. הוא הסביר כי בני הדודים אינם נכללים בכלל בני-הכפר, שהרי הם משפחה. זהו הסבר בלתי מתקבל על הדעת והוא בא לחפות על הטעות שבדווח. הכי בני דודים אינם בני אדם? גם התייחסות אבו צלאח לרצח בן-דודו ע"י החייל האשכנזי מוכיחה שהוא מתייחס אל בני דודו כאל חלק אינטגרלי של הכפר: הוא נשאל על כל בני הכפר, וענה שידוע לו [בוודאות] המקרה של בן-הדוד הזה שאכן ירה בו החייל האשכנזי, וכך וכך היה. משמע: בן ה דוד אינו נפרד ממקרה הכפר כולו אלא חלק אינטגרלי מהאירוע הטראגי כולו. אך אפילו נקבל את הסברו של כ"ץ, ואת טענתו שהדברים אכן נאמרו, אף שלא נקלטו,

העובדה שכ"ץ הרשה לעצמו להסתיר נוסחה א, זו שנקלטה היטב מספר פעמים, ולצטט דווקא את הנוסחה שנעדרה כליל מן ההקלטה, זו שכ"ץ חפץ ביקרה, היא שגיאה חמורה ביותר. ואגב, המלים "גם ראיתי חלקית מה שקרה להם" אינן מופיעות אפילו ברישומי-שרבוטי כ"ץ. 'חלקית' זהו גם ביטוי שכלל אינו תואם את העברית של אבו צלאח. ואם, חלקית': מה פרוש הדבר?].

[עמ' 122]

את התינוקות, הילדים והנשים לקחו לפרידיס ואח"כ, לאחר כשבוע-שבועיים העבירו את כולם לטול כרם...

את ההרוגים קברו אנשים משלנו בקברי אחים גדולים במקום, 40 או 50 בכל קבר כזה, וחלק מאלה שחפרו גם נרצחו לאחר מכן, בדם קר וללא כל חשבון... [המלים האחרונות (וחלק...חשבון) מנוגדות לכל הראיון המוקלט]

בעצם, אני אישית, ניצלתי הודות להיכרות אישית ע"י שמואל קרניאלי, בנו של יהודה, אצלו עבדתי אח"כ יותר מ-6 שנים. היו אז מעט פועלים והרבה מאד עבודה. העשבים בכרם הגיעו לגובה בן-אדם. " ¹¹²

[הטעייה וסילוף חמור של תהליך היזכרות: כפי שאבו צלאח אכן נזכר, ואומר זאת באופן

הבהיר והמפורש ביותר: קרניאלי הציל אותו מבית הסוהר [מחנה השבויים] ולא ממוות.

לאחר שכבי כול חפר כבר את קברו-שלו. פרופ' פירו טען בשיחתו עמי שקטע זה ניתן גם להבינו כאילו קרניאלי הציל את המרואיין ממשוהו אחר (ממה?). זוהי טענה מדהימה.

כיוון שכ"ץ לא כתב במפורש שההצלה היתה מבית הסוהר, כל קורא סביר יסיק, על שום

מילת הקשר "בעצם" (שאבו צלאח איננו משתמש בה בעצם) ועל שום הקרבה, או

סמיכות הפרשיות, שקרניאלי הציל את אבו צלאח ממוות על-סף הקבר הטרי.]

עניין אחרון זה, של הריגת קוברי ההרוגים, בדבריו של אבו-נאיף מתחבר ומתאים למה שסיפר אבו-פהמי, שכמעט וקרה גם לו ולחבריו אילמלא ניצלו ברגע האחרון בידי אנשי מעין

– צבי זכרון יעקב, שזיהו והכירו מישהו מפועליהם ולכן סילקו אותם משם עוד בטרם השלימו את איסוף כל המתים, אלא שככל הנראה, בגלל המספר הגדול של ההרוגים ופיזורם בכל רחבי ופינות הכפר, נמשכה קבורתם על פני מספר ימים.

שאלה נוספת שהעלה אבו-נאיף במהלך השיחה, שאלה רטורית, בלא מעט נימה של ציניות,

צריך לומר, היתה, היכן הם קברי ההמונים שניכרו אז, לחללי טנטורה, ושאלה רטורית

נוספת היא, מדוע לא סומנו באופן כלשהו הבורות הללו, על מנת לאפשר לקרובי החללים

גישה ועליה לקברי יקיריהם. אלא שאבו – נאיף גם ידע לספר לנו, שכיום הזה קיימים בשטח הקברים הללו מיבנים ומיגרשי חניה של מפעלי קיט ונופש של קיבוץ נחשולים והמושב דור [זהו דיווח נאמן]. שאלה-התרסה זו הוצגה ע"י רבים מן המרואיינים הערבים בהדגשה יתרה, לנוכח אנדרטת הזכרון ל-14 חללי צה"ל בקרב טנטורה, שהוצבה על גבעת בית-הספר, המשמש כיום כתחנה לחקר הדיג של משרד החקלאות.

*****סוף הדיון בראיון עם אבו צלאח אבו נאיף בתיזה*****

2ד. שיקלוט דברי יוסף גרף – קלטת מס. 4 , 13.3.97

[הערות הבודק: א. כ"ץ מעיר בתיזה בצדק על כך שלגרף יש בעיה עם מספרים: כמה מפלוגה ג' נהרגו, כמה תושבים היו בכפר וכו'. ב. בשיקלוט התמקדתי בעקר בחלקים הדנים בקרב ובהרג]

[לדבריו יוסף גרף הוביל את פלוגה ג' מדרום אל מבואות הכפר כסייר.

כשהגיע, הפלוגה כבר היתה במגע-אש עם המגינים על הכפר. תמצות שלי, א.ב.]

גרף: ואז הם [הערבים המגינים] הרימו דגלים לבנים, כפיות, חטות, [זה קרה] באור ראשון. צעקתי לחברה: אל תתקדמו! לאט לאט! אבל הם קמו וחטפו. ואז הסתערו [חייילנו] עליהם [על הערבים] והרגו כמעט את כולם [לדבריו, בתרגיל המלכודת איבדו התוקפים 10–12 איש. תמצות שלי, א.ב.]

כץ: כלומר, בתגובה על הירי כלפיהם [לאחר הנפת הדגלים הלבנים] הסתערו כולם קדימה?

גרף: כן, הרגו כמעט את כולם [את אלה שטמנו להם מלכודת]

כץ: שזה בערך?

גרף: בסוף ספרו בכפר 140–150 הרוגים עד כמה שאני זוכר.

כץ: והמספר הזה, זה הרוגים בקרב עצמו?

גרף: תוך כדי הכבוש. אח"כ היו הרבה הרוגים בכפר. ירו באנשים, ראו בן אדם, לא ניסו

לבדוק אותו, לחפש, ירו בו ישר.

כץ: לאחר הכניעה?

גרף: לא היתה כניעה בעצם. היה כיבוש. לאחר הכיבוש היו כאלה שירו הרגו.

כץ: בדיקה ראשונה האם היה טבח מאורגן או ניסיון לטבח מאורגן]: זה היה משהו

מאורגן? ספונטני? איך אתה מגדיר את זה?

גרף: אני יודע דבר אחד [בוודאות]: אני נכנסתי לבית של ערבי וראיתי אותו שוכב מכוסה בשמיכה. זרקתי את השמיכה ממנו וראיתי שהוא היה בהכרה ונפצע. תוך כדי כך ראיתי כמה כדורים שמה. שאלתי אותו איפה הרובה? הוא אמר לי, הלכתי מתחת ל [סף?] של הטבון, תנור אפיה, הוצאתי את הרובה [מסביר שהיה מפורק והוא-עצמו הרכיב אותו, תמצות שלי, א.ב.].

ואז נכנסו כמה בחורים וירו

כץ: הם נכנסו וגמרו אותו?

גרף: כן [מס' מילים לא ברורות] כבר היה הרובה בידי!

כץ: אבל אתה לא הספקת כלום לעשות [מתכוון: למנוע את ההרג]

גרף: לא, אני לא הייתי עושה גם! [מתכוון: להרוג את הערבי הפצוע] לא מסוגל להרוג, ועוד

אדם פצוע! אלה היו צעירים [מסביר שהיו בני 16 – 18 שנים-תמצות שלי, א.ב.]

***דילוג מיתודי על חלק לא רלבנטי (אינו נוגע להרג או לקרב)**

כץ: זאת אומרת: מקרים כאלה אתה אומר היו בכל הכפר [מקרים של רצח לאחר שפסק

הקרב]

גרף: כן.

כץ: בדיקה שנייה האם היה טבח מאורגן או ניסיון לטבח מאורגן] אתה ראית גם משהו

יותר מאורגן מבחינת, כאילו, הוצאות להורג כאלה, ירי?

גרף: לא, לא, לא!

דילוג מיתודי על קטע לא רלבנטי

כץ: בדיקה שלישית האם היה טבח מאורגן, הפעם גם מנחה את המרואיין]: מקומיים

סיפרו לי: בזמן הקבורה או ביום הקרב עצמו שירו באנשים, ירו, ירו, ירו. וחלק מהמספרים

סיפרו שאנשים [ערבים] חפרו קבר לחללים [והחיילים שלנו] התארגנו בעצם גם לגמור אותם

[את הערבים שעסקו בקבורה] ובאותו רגע נכנס יעקוב המח'תאר [מזכרון יעקב] ועוד

אנשים וראה מה שראה, כיוון נשק לראש של החייל האחראי על העניין ואמר לו: "אם אתה

עכשיו יורה במישהו אתה הראשון שנופל לבור!" [הקלטה לא ברורה]

גרף: לא! לא! אני מאמין שרוב ההרוגים [הערבים] היו מידי - מהפלוגה [או: הקבוצה] ההיא

שהם חטפו את האש אחרי שהם [הערבים] הרימו את הדגלים הלבנים [ואח"כ ירו בחיילינו].

האנשים היו כמו מטורפים. זה גם טבעי. רוב ההרוגים היו מהם, מהאלה ש [לא ברור]

דילוג מיתודי על קטע לא רלבנטי

גרף: מה שהיה אני אומר לך זה שהפלוגה הזו שחטפה את העשרה- שניים עשר ההרוגים

האלה הם היו כמו מטורפים [בגלל שהערבים ירו בהם אחרי שהניפו דגלים לבנים]. החבר'ה

האלה השתוללו ובצדק לדעתי.

כץ: [בדיקה רביעית האם היה טבח מאורגן או נסיון לטבח מאורגן] אתה לא זוכר

ששמעת סיפור כזה של הצלה לאחר מעשה [לאחר הקרב]?

גרף: לא! לא! יעקב [אלמח'תאר] בא [אבל רק לאחר כיומיים] עם אנשים [מן הכפר]

שהחביאו זהב והלך איתם והוציא את זה ולקח חצי לעצמו.

דילוג מיתודי על קטע לא חשוב: שיחה ארוכה על עין עיזאל

[כ"ץ חוזר לעניין טנטורה]

גרף: חברים של ההרוגים [קטע לא ברור] שחטו [קטע לא ברור]

כץ: באמוק ? !

גרף: [אין תשובה]

דילוג מיתודי על קטע קצר לא רלבנטי

גרף: הקבוצה הזו שנהרגו להם עשרה איש ונפצעו גם כן כמה עשרות.

דילוג מיתודי על קטעי לא רלבנטי

כץ: כשנגמר העניין, כשפחות או יותר היה ברור שהכפר כבוש, היה איזה שהו ריכוז של

האנשים [כדי לירות בהם] ?

גרף: לא ! חבר'ה, כל-אחד נכנס לבתים [קטע לא ברור]

כץ: אבל מה קרה עם כל האוכלוסייה, הרי היא לא ישר ברחו ?

גרף: תוך כדי הכיבוש הלכו לכיוון עין ע'זאל, חלק גם לפרידיס, ברחו דרך השדות [קטע לא

ברור]

כץ: היה גם איזשהו שלב לפי סיפורים שכן היה איזשהו איסוף של אנשים, לא כולם הספיקו

לברוח!

גרף: כן, אבל [קטע לא ברור] היה איסוף של האנשים אבל לא גדול.

כץ: מה עשו עם האנשים שנשארו?

גרף: לקחו למחנה שבויים

כץ: את כולם או רק את הגברים?

גרף: את כולם אני חושב, אח"כ הפרידו ולקחו לפרידיס [את הנשים?]. מי שרצה ללכת. היו

חלק שלא רצו ללכת.

כץ: על פי איזה מפתח הפרידו ביניהם? איך מיינו? מי שלא רצה לא הלך?

גרף: כנראה שכן.

*****דילוג מיתודי על קטע לא רלבנטי*****

סוף ראיון עם גרף: קלטת מס. 5

[הערה כללית: ברוב ההקלטה כאן דברי גרף לא נשמעים כמעט, אך את כ"ץ שומעים מצויין לכל

אורך ההקלטה. נראה שהמיקרופון הוצב ליד המראיין דווקא]

כ"ץ: [מנסה לברר פרטים על בחור בשם שמשון התימני]

גרף: [מאשר שהיה כזה בסביבת זכרון לפני הקרב]

כ"ץ: אבל הוא השתתף בפעולות של טנטורה?

גרף: לא, לא, לא

כ"ץ: זאת השאלה

גרף: הוא היה מאלה [מכאן לא ברור]

כ"ץ: מאיפה מכירים אותו האנשים [המרואיינים הערבים של כ"ץ]

גרף: הוא הסתובב פה בזכרון [וקטע בלתי ניתן לפענוח]

כ"ץ: עוד שמות שאמרו לי שאני לא מזהה, דיברו על איזה מיקרה, כמו העניין הזה של יעקב

אפשטיין [המח'תאר], שאתה אומר שלא מתאים לו עם האקדח [להציל את הערבים מטבח המוני

מאורגן על סף הקברים שחפרו לעצמם קודם] וכולי, דיברו [המרואיינים הערבים] על עוד איש טוב

אחד, משהו אריה, אולי הוא לא מזכרון, אולי ממעיין-צבי, מגבעת-עדה, הכרת דבר כזה, שמעת על מישהו כזה? שגם בזמן ש, אנשים שונים מספרים אותו סיפור, אבל שמות הגיבורים מתחלפים להם, טוב, עברו חמישים שנה, זה גם סיפור די טראומטי, בסה"כ זה לא איזה, יצאנו לטיול וקטפנו כלניות, אז חלק [מהמרוואיינים הערבים] מדברים על יעקב אלמחיתאר הזה, וכששומעים את השם יעקב אלמחיתאר שמים הכל [את סיפור ההצלה] עליו, אבל חלק, אם לא מזכירים את השם הזה [יעקב] אז הם מדברים על איזה אריה, אריה שהוא גם [כן] מנע הרג, שאנשים [חיילים יהודים] הלכו להרוג קבוצה שלמה של מקומיים, כבר אחרי הכניעה, וכבר סידרו אותם עם מקלעים מולם, ונכנס אותו אריה ומנע את זה ברגע האחרון.

גרף: ניידרמן!

כ"ץ: ניידרמן?

גרף: ניידרמן

כ"ץ: ניידרמן, שהוא גם כבר איננו, בטח?

גרף: איננו

כ"ץ: כן, אחד גם הזכיר את השם הזה [ומסביר שרק כעת מזהה זאת]

גרף: הוא היה פעיל בהגנה [ומכאן כ-15 – שניות אי אפשר לשמוע דבר]. אפשטיין זה

[המחיתאר] הלך [רק] איפה שהיה הגרוש.

כ"ץ: היה הגרוש?

גרף: [מסביר שאפשטיין לא היה בעצם מחיתאר, תמצית שלי א.ב.]

כ"ץ: אה, אז ככה זה מתחיל, הוא מחיתאר בחייו לא היה!?

גרף: [אי אפשר לשמוע דבר]

כ"ץ: [נשמע מצויין כל העת, שואל אם יש עוד אנשים שכדאי לראינם, נפרד]

גרף: [מציע לכ"ץ וודקה לפני שיילך. תמצית שלי, א.ב.]

כ"ץ: [מסרב בתוקף לשתות וודקה: איננו שותה משקאות חריפים מאז ימיו בתנועת הצופים.

נפרד לשלום. תמצית שלי, א.ב.]

מסקנות המשקלט (א. ברעם): אמנם אין שומעים חלק מתשובותיו של גרף, אך שומעים מצויין

את כ"ץ לכל אורך ההקלטה. נראה שהניל הציב את המיקרופון בסמוך לפיו והרחק מן המרוואיין.

בשום מקום אין כ"ץ מגיב על תשובה בלתי-נשמעת של גרף תגובה שניתן היה לצפות לה ממנו

אילו גרף שינה פתע את גירסתו והיה מאשר שאכן היתה כוונה לירות בחופרי-הקברים. תגובה

כזו היתה חייבת להיות שאלת הבהרה שמתוכה היה עולה שגרף מוסר משהו חדש. כך פעל כ"ץ תמיד בחלקים הקודמים של הראיון וגם בראיון עם אבו צלאח אבו נאיף. כ"ץ בדבריו, במונולוג הארוך שלו בקלטת זו, גם מאשר שוב שגרף אמר לו שהצלת-ערבים ממוות עם אקדח שלוף, דבר כזה "לא מתאים" לאפשטיין. מסקנתי היא, על כן, שגרף לא שינה את גירסתו גם בחלק האחרון של הראיון. דהיינו: הוא נשאר נאמן לגירסתו שעניין חופרי-הקברים שהחיללים עמדו לירות בהם ושאפשטיין הצילם ברגע האחרון לא היה ולא נברא.

2ה. רישומי כ"ץ מהראיון עם גרף אינם משנים את תמונת הראיון ולכן לא ראיתי לנכון לפרטם כאן

12. דיווחו של כ"ץ על הראיון עם יוסף גרף בעניין הרג עמ' 127 בתיזה, 12 שורות מסוף העמוד ויוסף גרף ממשיך בעדותו: [בעמ. 126 נפתח הראיון עם גרף אך הוא עוסק שם רק ביחסי השכנים

עם ערביי טנטורה, שהיו בעייתיים לדבריו, ובמשפחת בונשטיין שחיה זמן רב בטנטורה] "שתי משפחות בעיקר לא הסתדרו ביניהן לבין עצמן. אלה היו פלאחין ומצארווין. את המצארווין הביא אברהים פשה [צל: אברהים באשא או פאשא] ממצרים, בהיותו נציג השלטון התורכי במאה הקודמת, ומאחר והפלחים בארץ לא רצו לעבוד את האדמה הביא אברהים לכפרים רבים בארץ פלחים ממצרים. תמיד היו לנו סכסוכים עם בני טנטורה.. בקיץ היינו באים להתרחץ בים, במפעל שמול קיבוץ נחשולים של היום, בצד הצפוני, והם תמיד היו באים לשחות בינינו ובין הנשים שלנו, היו צובטים אותן ומציקים להן ולא פעם הכינו אותם בשוטים ובמקלות מכות נמרצות."¹²⁷

על עניין הרחצה בים של הבנות מספר גם יעקב אפשטיין במסמך שכינינו "יעקב אפשטיין נזכר": "הבנות היו מתרחצות לחוד ורצונן כובד. פעם ניסו ה"שבאב' להתנכל לבנות; יעקב וחבריו לקחו שוטים ונהגו את הצעירים למרכז הכפר שם 'טיפלו' בהם הזקנים."¹²⁸

וגרף ממשיך:

"אנחנו, אנשי האצ"ל, בונשטיין ואני, נכנסנו לטנטורה כ- 10 ימים או שבועיים קודם הכיבוש, רכובים

[עמ' בתיזה 128]

על סוסות בשליחות האצ"ל. הגענו אל המח'תאר, אחמד אל חאגי, לביתו, במטרה להגיע להסדר כניעה עם הכפר של אנשים מגבעתיים, משכונת בורוכוב, נפלה שם בבת-אחת, שמונה אנשים, שיש להם מצבה על שמם בגבעתיים." [ניסוח בלתי מובן, טעות כלשהי בעריכה].

כבן יחיד להורי לא גוייסתי לצבא ולכן התנדבתי לכל מיני תפקידים. לפעולת טנטורה הוזעקתי כמורה דרך מאחר והייתי בן האיזור והכרתי היטב את הסביבה והדבר היה הכרחי על מנת להגיע לטנטורה מצדדים שונים, בתנאים שהיו אז, עם ביצות טובעניות מכל צידי הכפר... טנטורה היה כפר ענק עם כמה אלפי תושבים"¹²⁹

לאמירה זו של גרף, על כמה אלפי תושבים בטנטורה אין, כמובן, כיסוי בעובדות עצמן, כזכור עפ"י האנציקלופדיה הפלסטינית היו בטנטורה ב- 1945 בדיוק 1495 נפשות, בעוד וילנאי, משנת 1945 מזכיר 1000 נפש בלבד, אך יתכן ומספר זה מתבסס על מיפקד 1931.¹³⁰

יתכן שלהשוואת המספרים שמסר גרף עם הנתונים המבוססים שבספרות נודעת חשיבות מסוימת, על מנת להצביע על האפשרות שהאיש, לאחר 49 שנים, לא מדייק במיוחד בהערכות של מספרים גם בנושאים אחרים.

"הצמידו אותי לפלוגה ג', שספגה הרבה הרוגים, באופן יחסי... לשטח הגענו בערך בשעה 04.00 לפנות בקר ואז הובלתי את האנשים אל הכניסה לכפר והיו לנו חילופי אש עם האויב עוד בערך כ- ¼ שעה."

כאן יש להעיר, כי עפ"י עדות מרדכי ("מוטל") סוקלר-מורי הדרך שהלכו עם פלוגה ג', מדרום, היו תשבי וסמסונוב וכי גרף כלל לא נכלל בין מורי הדרך!¹³²

*****דילוג מיתודי: כ"ץ דן בשאלת נוכחותו של גרף במקום*****

ולהלן המשך דבריו של יוסף גרף, על ההתרחשות בגיזרה הדרומית, עפ"י זכרונו:

"עם אור ראשון נכנעו המקומיים בעמדה שלפנינו. פתאום ראינו אותם יוצאים ממולנו מנפנים מעל לראשיהם ב' חטות' לבנות (כפיה בערבית), לאות כניעה. החבר'ה ניגשו אליהם לקבל את כניעתם ואני עוד זוכר שצעקתי להם לא למהר מדי ופתאום, כשהיו קרובים אליהם, פתחו הערבים באש על החבר'ה שלנו ואז נהרגו לנו איזה 10 או 12 איש וכמה גם נפצעו".¹³³

המספרים האלה, שמסר גרף, על ההרוגים והפצועים באותה תקרית של בגידת הערבים, לא "מסתדרים" עם הנתונים הידועים לגבי המספר הכולל של הרוגים ופצועים בקרב כולו, שכן, סך כל הרוגי טנטורה היה 14; מהם: אחד – איש הפלי"ם, מנחם כהן, שנהרג בשוגג, בירי של חיילנו, שני חיילים – בנימין טריואקס וצבי שפירא – נהרגו בנסעם בג'יפ, לאחר הקרב, כדי להביא לטנטורה את מה שקראו אז דרג א' ו-דרג ב' – מטבח, אפסנאות וכו' ומקומיים מן הכפר שעדיין היו בשטח (ויש הגורסים שאלה היו ערבים שהיו מחופשים לבריטים, כי אחרת אין לתאר אפשרות שהצליחו לעצורם בנסיעתם) הצליחו להשתלט עליהם ולחסלם, ואת הג'יפ בו נסעו מצאו לאחר חודשיים באג'זם, עם כיבוש המקום, בנימין פיש, שהיה מ"כ חדש שהגיע מן הגדנ"ע למחלקתו של חיים ירדני, נהרג, אולי היחיד מהרוגי פלוגה א', בסמוך לחיים עצמו, עפ"י עדותו, והיו גם הרוגים לפלוגה ב' (לא ברור במדויק [סוף עמ' 128])

*****דילוג מיתודי: כ"ץ דן בשאלה מי היהודים שנהרגו בקרב*****

[עמ' 130 שורה 10] את התנהגותם ותגובתם של אנשי פלוגה ג' בעקבות המקרה – זכר

סולניק, ברוח גרסתו של יוסף גרף.

גרף אמר בהמשך:

"כאשר יתר האנשים שלנו ראו מה שקרה הסתערו לפנים והרגו את כל מי שהיה בדרכם וכך הם עשו גם לאחר

מכן בתוך הכפר כמעט ללא כל הבחנה ... חבריהם של החללים מפלוגה ג' הלכו בכפר וטבחו בכל מי שראו.

הם פשטו בכפר, ירו והרגו את כל מי שראו, שדדו ובזזו את כל מי ומה שמצאו ... נראה לי שרוב ההרוגים

מטנטורה באותו יום נהרגו מידי אנשי פלוגה ג', שלא נרגעו ממעשה הבגידה הזה שקרה להם, והיו רבים שירו

בהם גם לאחר הכיבוש ... לא פחות מ-140 או 150 איש נהרגו שם באותו היום ואולי גם יותר ... [קטע זה

מוצג כציטוט אך זוהי פרפראזה של כ"ץ. זוהי, כמוכן, שגאה טכנית, עם זאת, הפרפראזה נאמנה לראיון,

מלבד מה שבראיון גרף אינו מזכיר שוד וביזה]

תוך כדי הכיבוש היו תושבים שברחו מן הכפר דרך השדות מזרחה, לכיוון פרידיס

ולצפון-מזרח, לכיוון כפרי ה"משולש הקטן".

ברגע מסוים נכנסתי לבית של אחד הערבים; ראיתי אותו מכוסה בשמיכה. הורדתי ממנו את השמיכה וראיתי

שהוא פצוע קל ברגל. הוא הנחה אותי מהיכן להוציא את רובהו, מתחת לטאבון ותוך כדי כך, כשהרובה כבר

היה בידי, נכנסו כמה חיילים וירו בו¹³⁸ [גם קטע זה שכ"ץ מציג כציטוט מילולי, הוא פרפראזה, או

rephrasing של כ"ץ. שוב: שגיאה טכנית הדורשת טיפול וברור עם התלמיד. שגיאות כאלה די בהן כדי

לחייב תלמיד שנה א, ב"א, להגיש את העבודה מחדש. אך התוכן תואם את הראיון]

ממשיך גרף:

"כשנגמר הכל העבירו את הגברים למחנה מעצר ליד הרצליה והתכוונו לשלח את כולם לצד השני. אז התברר

שהיו כאלה שהטמינו כסף וזהב בחצרותיהם, ולא רצו להשאיר שם את אוצרותיהם. חלקם היו עשירים מאד.

ואז, למחרת היום, חזרו חלקם עם אפשטיין ובונשטיין כדי לחפור ולהוציא את כספם וזהבם ... תמורת הסגרת

הנשק התירו להם לחזור, חד-פעמית, לבתיהם ולהוציא משם את רכושם. לאחר עזיבת הגדוד שכבש את

הכפר נשארה בכפר יחידה, שתפקידה היה להחזיק בכפר ולאסוף את הנשק.¹⁴⁰ ... [סוף עמ' 130 לאחר

שתי שורות נוספות שאינן נוגעות לגרף]

*****דילוג מיתודי*****

[עמ' 131 אמצע העמוד] האדם הנוסף שסיפר על המקרה הזה [הכניעה-לכאורה ואח"כ

הפתיחה באש] בפרוטרוט כעד ראיה, היה יוסף גרף, מורה הדרך מזכרון יעקב, שעמד על

גרסתו שנהרגו בתקרית זו מעל 10 לוחמים ורק משהוסבר לו שאין הדבר אפשרי מבחינת החשבון הכולל של מספר חללי הקרב, התרצה ו"נסוג" בו מן המספר, שהרי "בכל זאת חלפו 49 שנים ומי יכול לזכור בדיוק." ¹⁴²

הערה מסכמת של הבודק לאופן הצגת הראיון עם גרף בתיזה:

לאורך כל הראיון שואל כ"ץ שוב ושוב, בדרכים שונות ומשונות, האם היה גם טבח או ניסיון לטבח שיטתי, מסודר ומאורגן (כארבע או חמש פעמים שונות לאורך ראיון קצר למדי). בכל הפעמים הללו עונה לו גרף באופן החד-משמעי ביותר שלא היה כדבר הזה. הכחשתו של גרף יש לה משמעות רבה שכן היא ניצבת מול טענות/קביעות של מרואיינים אחרים, וכ"ץ מציין זאת, שאכן היה טבח מסודר ומאורגן, ושהיה גם ניסיון לטבח בחופרי-הקברים, אלא שהחיילים הופרעו ע"י אנשי זיכרון ומעיין צבי. משום שגרף אינו מכחיש מעשי-רצח לאחר הקרב, ואף מספק פרטים חשובים על מעשים כאלה, קשה לפסול את עדותו כניסיון הכחשה מוחלט. אפילו הגיע כ"ץ למסקנה שגרף שיקר והעלים, או טעה בעניין הטבח השיטתי, חייב היה למסור לקורא את טענתו של גרף שלא היה טבח מאורגן, ולהסביר מדוע, לדעתו, טענה זו אינה נכונה. (כך עושה כ"ץ בראיונות אחדים). במקום זאת, התעלם כ"ץ לחלוטין מטענתו/קביעתו החוזרת ונשנית של גרף כי לא היה טבח מאורגן או ניסיון לטבח מאורגן. התעלמות כזו היא בבחינת עיוות חמור של תוכן הראיון הזה.

3. סיכום

בחלקי התיזה שבדקתי מצאתי שגיאות משני סוגים. סוג אחד כולל שגיאות טכניות מובהקות. ברור שאין להן מקום בעבודת מ"א, אך לצערנו אנו מוצאים כמותן פה ושם בעבודות, כאשר המדריך/ה אינו/ה מקפיד/ה די והחניך/ה אינו/ה קולט/ת עדיין שתיזת מ"א נועדה להכשיר אך גם להוכיח שהוא/היא מוכן/ה לגשת לעבודת מחקר מתקדמת. לתחום זה שייכות בעקר תמציות ופרפראזות המוצגות כציטוטים מילוליים, ולכך התייחסתי בגוף הדיון. מדריך שאינו רואה בכך כל פגם שוגה. העבודה אינה נקיה גם

מחיבור חלקי ראיון מרוחקים ללא הוספת שלש נקודות כמקובל, משגיאות דפוס וכיו"ב, אך לכל אלו כלל לא התייחסתי בגוף הדיון.

סוג שני, ושונה מאד, של שגיאות נוגע להשמטות של טקסט רלבנטי, אפילו קריטי, שהופיע במפורש ובברור בהקלטות של שני הראיונות שבדקתי אני אישית. לתחום זה שייך גם חוסר ההבחנה בין עדות שמיעה וראייה: אבו צלאח מוצג אמנם כמי שרק שמע על מקרה בן הדוד שנרצח לעיני אביו, ויש גם פרטים ממי שמע ומתי, אך הוא מוצג גם כמי שראה במו-עיניו, "חלקית" את רצח בני הדוד, ובמשתמע: גם כמי שראה הרג המוני ("גם הוא זוכר ... ואכן, גם לדבריו 'מזל גדול שהם הופיעו, שאם לא כן יכלו החיילים להמשיך ולהרוג בין האנשים בלי סוף'"). כשמשווים זאת לדברי המרואיין המוקלטים (למשל: "... אני לא ראיתי [הרג כלשהו] בעין שלי") מסתבר גודל המחדל. על כ"ץ היתה החובה לכתוב בפרוש למה היה המרואיין עד ראייה, ומה שמע בלבד, ואם שמע, אזי: ממי ומתי. סיבה לדאגה היא ההגנה הטוטאלית שמגן פרופ' פירו על תלמידו בתירוצים בלתי סבירים, שתכליתם לרבע את המעגל בכל מחיר.

בין הטקסט המוקלט לבין הרישומים-שרבוטים שכ"ץ ערך לטענתו בזמן הראיון יש סתירות מהותיות בעניין זה, ובעניינים אחרים. בסתירות אלה חייב היה כ"ץ לדון בפרוט. הדבר לא נעשה, אם כי בתיזה דן כ"ץ לא פעם בסתירות בין עדויות, אך לא במקרים שציינתי. במקרים אלה התעלם מטקסט מפורש ומוקלט בבהירות, וכלל טקסט מנוגד שאינו מצוי בהקלטה, אך שהופיע בשרבוטים. כך לא היה כל צורך לדון בסתירה כלשהי. לסוג זה של שגיאות יש השפעה ישירה על המסקנה הסופית של התיזה, משמע: על התיזה של התיזה. עניין נוסף הוא אופן ניהול הראיון. כ"ץ איננו רק שואל: הוא מנחה את המרואיין ולוחץ עליו. זוהי גישה בלתי מקובלת, ומותרת אולי רק במקרים מיוחדים. לחץ כזה על גרף אפשר אולי לקבל, אך לא על אבו צלאח אבו נאף.

מבחינת השאלה מה ארע בטנטורה, כל השגיאות שמצאתי כיוון אחד בלבד: הן מחזקות את הרושם שהיה זה, במידה כזו או אחרת, טבח המוני ומאורגן, או ניסיון לטבח מאורגן, ושאלולא התערבו אנשי זיכרון וכו' היה הטבח המאורגן נמשך עוד ועוד. אני לא מצאתי אפילו שגיאה אחת בכיוון ההפוך. בתחום זה דומים ממצאי לאלו של שאר חברי הוועדה. יוצא דופן הוא מקרה אחד בלבד של מרואיין שעדותו תמכה בתיזת הטבח אך עדותו הושמטה. לא היה כאן עניין של מיקרה: כ"ץ נענה לפניית המרואיין שלא לפרסם את הראיון עמו שכן המרואיין היה סוכן המודיעין הישראלי. זוהי דווקא עדות חשובה ואפשר וצריך היה להכניסה לדעתי כעדות של אלמוני, ובלבד שהמדריך ושני הקוראים-בוחנים יוכלו לקבל את כל הפרטים. אין כל זה בא לקבוע עמדה מה התרחש בטנטורה. אם הפגמים שמצאתי הם אופייניים (וההגנה הטוטאלית ובכל דרך של פירו על כ"ץ, ללא כל נכונות להודות בטעות כלשהי, מרמזת שאולי בעיות דומות קיימות גם במקומות אחרים), הרי שלשם כך דרוש מחקר יסודי ומסודר שיעבור על כל החומר ויהיה נקי מכל הפגמים שנידונו כאן, ואחרים שאולי לא נתקלנו בהם. נראה לי שדי במדגם הצנוע שלי (ובוודאי אם מתחשבים גם בממצאים מן המדגמים של שאר חברי הוועדה) כדי להצביע על כך שעבודת המ"א של כ"ץ אינה יכולה להתקבל בצורתה הנוכחית, והיא דורשת תיקונים, כנראה נרחבים. למיטב שיפוטי, אף שיש כאן חומר גלמי חשוב, בצורתה הנוכחית אין העבודה עומדת בשום פנים בקריטריונים המקובלים בחוגי-שלי ובאוניברסיטה.